

19

Udhëzime për përmirësimin e sintaksës dhe morfologjisë

Qëllimi

Në kuadër të të shkruarit të teksteve rezultojnë shumë situata autentike mësimi dhe reflektimi edhe për temat gramatikore (sintaksë, morfologji). Udhëzimet vijuese ilustronë se si krijohen situata të tilla mësimore dhe si mund të shfrytëzohen ato. Nuk do të trajtohen ortografia, ngase rregullat e drejtshkrimit janë të ndryshme për secilën gjuhë të prejdardhjes.

1. Sintaksa

kl. 2–9

20 min.

Materiali:

Kartela me fjali të prera copa-copa (shih djathtas)
event. top-letre higjenike.

Kontribute të rëndësishme për zhvillimin dhe shkollimin e ndjenjës për fjalinë dhe shumëllojshmërinë sintaksore japin ushtrimet dhe eksperimentet e dhëna tek nr. 17 (Nxitje për stilin). Në mënyrë të veçantë për nxënësit/et e rinj/e reja (klasa 1–2), janë të përshtatshme ushtrimet vijuese për ndërtimin zbulues, veprues të ndjenjës për fjalinë (Materialin për këtë e parapërgatitin M ose N e vjetër):

- M shkruan fjali të thjeshta në shirita letre dhe i pren pastaj këto jo në fjalë por në pjesë të fjalisë. Kartelat që i takojnë një përkatësie mbahen me një kapse byroje. N marrin (vetë ose në grup dysh) një ose disa grupe kartelash dhe duhet që këto t'i vendosin bashkërisht në fjali funksionale (dhe ev. t'i kopjojnë).

Shembull:

Nganjëherë janë të mundshme edhe disa zgjidhje, për këto duhet patjetër të diskutohen (ndjenja për gjuhën!).

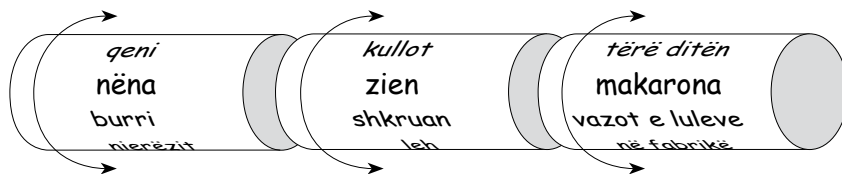
- N marrin (vetëm ose në grup dysh) tri lista: 1.) Me 10–12 emra (kryefjalë), 2) me 10–12 folje, 3.) me 10–12 kundrinor të drejtë dhe/ose përcaktor vendi apo kohe.

qeni	fluturon
nëna	ujit
burri	kullot
njerëzit	zien
topi	shkruan
fëmija	leh
zhongleri	nget
lopët	luan
nxënësit	punon
huti	gjuan
në fletore	
natën	
në luadh	
mbi njërrrotësh	
tërë ditën	
makarona	
vazot e luleve	
në fabrikë	
në dhomë	
në derën e oborrit	

Edhe për «kompjuterin e fjalive» nga topi i letrës higjenike (faqja tjetër) prehet një letër A4 siç është e paraqitur këtu.

N i zhvendosin tri listat njëri kundër tjetrës dhe i shkruajnë të gjitha fjalitë që kanë kuptim. Variante: Listat vendosen njëra pranë tjetrës rreth e rreth një topi letre higjienike të zbrazët dhe forcohen me shirita ngjytës. Përmes asaj që shiritat shtyhen njëri kundër tjetrit, mund të gjenerohen me këtë «kompjuter fjalish» fjali me kuptim dhe pa kuptim.

- Për N e vjetër ushtrimet e përshkruara më lart lejojnë të zgjerohen përmes asaj që pjesë plotësuese të fjalisë (kundrinë e zhdrejtë; përcaktor vendi ose kohe, event. edhe të tjera) përfshihen gjithashtu.

2. Morfologjia (format korrekte)

kl. 3–9

25 min.

Materiali:
Teksti si paracaktim

Puna e përshkruar tek 15.2 me provat plotësuese mundëson të përdoret shumë mirë për ushtrime gramatikore përmes dhënies së detyrave të përshtatshme (kl. 3–6).

Shembuj:

- N e marrin një tekst (punë në grup dysh). Ata duhet atë ta kopjojnë në atë mënyrë që të gjithë emrat të shkruhen në shumës. Pyetja dhe diskutimi: çfarë sjell kjo në aspektin gramatikor? (Përgjigje: edhe foljet dhe mbiemrat duhet të përshtaten!)
- Variantet: të gjitha format e shumësit të zëvendësohen me njëjës; të gjitha foljet në kohën e tashme të zëvendësohen me foljet në kohën e pakryer ose të kryer (ose e kundërta); të gjithë mbiemrat e shkallës pozitive të zëvendësohen me shkallën krahasore ose sipërore.
- Për një funksion special dhe interesant në aspektin e diagnozës gjuhësore i referohemi në 15.1 (Zbrazëtitë për fenomene të caktuara gramatikore si mbaresat etj. të lihen të lira; të kuptohen gabimet si udhëzime për pasiguritë përkatëse dhe nevojat për ushtrime).
- Ushtrimi i fenomeneve të caktuara gramatikore mundëson shpesh lidhjen e mirë me fushën e të shkruarit, nëse detyra me shkrim formulohet në mënyrë përkatëse. Shembuj:
 - Fusha e ushtrimeve për format e së shkuarës: detyrë, të shkruhet një tregim nga e kaluara (Temat si: Çfarë bëja unë si 3-vjeçar/e; një përallë: Diçka nga historia ...)
 - Qëllimi i ushtrimit, mbiemrat: detyra, të përmbliidhet mundësisht një përshkrim i hollësishëm i ushqimit të preferuar personal; mundësisht paraqitje e bukur ilustruese etj.
 - Qëllimi i ushtrimit lidhorja: temat si «Nëse do të isha unë një magjistari/e», «Sikur të mos kishte më shkollë», «Nëse (gjyshërit-)prindërit e mi nuk do të kishin emigruar».